

Extern påverkan på intern revolutionär mobilisering

Amerikanska aktörers roll och påverkan i Ukrainas
Orangea revolution mellan åren 2004–2005

Författare:
Ben Scheduling
Christian Hoff Andersson

Abstract

This study examines the extent to which American actors influenced domestic mobilization during the Orange Revolution in Ukraine between the years 2004–2005. This studies' analysis focuses on how external support, from the United States, interacted with domestic political and social conditions during the revolution. Using qualitative methods, this study investigates the roles of US actors, like USAID and National Endowment for Democracy, in supporting domestic factors such as civil society, opposition groups and mobilization. The theory of the third wave of democratization, diffusion theory and social movement theory are combined as this studies' theoretical framework. Findings show that support, through American actors, strengthened the organizational capacity of Ukrainian opposition movements. However, this study also concludes that external influence solely acted as reinforcing factors and thus not decisive. Furthermore, the underlying factors for the revolution were widespread domestic dissatisfaction with corruption, electoral fraud and a government with authoritarian tendencies.

Nyckelord: Ukraina, Orangea revolutionen, USA, myndigheter, revolution, massmobilisering, protester, demokratisering, postsovjetiskt, regeringskris, bilaterala relationer & bistånd.

Antal ord: 7996

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
1.2 Avgränsningar	2
1.3 Terminologi.....	2
2. Tidigare forskning.....	4
2.1 Studiens bakgrund.....	9
3. Teoretiskt ramverk	12
3.1 Demokratiseringens tredje våg.....	12
3.2 Information om diffusionsteori	13
3.3 Information om <i>Social Movement Theory</i>	13
4. Metod och metodologiskt ramverk.....	15
4.1 Information om kvalitativ textanalys	15
4.2 Information om <i>Process-tracing</i> som analysmetod.....	15
4.3 Metodologiska begränsningar och källkritik.....	16
5. Material och urval.....	17
6. Undersökning	19
6.1 Genomförandeplan för undersökning	19
6.2 Amerikanska organisationer och demokratifrämjande	20
6.3 <i>Pora!</i> och social mobilisering.....	21
6.4 Diffusion av proteststrategier.....	22
6.5 Internationellt stöd och legitimitet	22
6.6 Begränsningar i amerikansk påverkan	23
6.7 <i>Social Movement Theory</i> och revolutionens utveckling	24
6.8 Amerikanska organisationers påverkan på den <i>Orangea revolutionen</i>	25
7. Resultat	26
8. Diskussion	28
9. Slutsatser.....	32

Käll- och litteraturförteckning	34
Böcker:.....	34
Artiklar:.....	35
Encyklopedier:	35
Webbplatser och källmaterial:	36
Dataset:	37

1 Inledning

I hur stor grad Sovjetunionens fall skulle påverka världen kunde ingen förutse innan det faktiskt hände. Gränser ändrades, före detta republiker blev självständiga och nya villkor på den globala politiska spelplanen skapades. Utfallet av detta är väldokumenterat och flertalet före detta sovjetiska republiker följer ett liknande mönster när det kommer till demokratisering och/eller autokratisering samt den ständiga dragkampen mellan öst och väst. Ukraina är ett land mitt i de ovanstående processerna. Nationella och interna faktorer strävar efter demokratisering samt ett ökat väsentligt samarbete medan Ryssland, i öst, försöker få landet att följa deras politiska banor. Dessutom finns det spänningar bland befolkningen med samma tendenser. Bortom de ryska påverkningsförsöken hade även USA ett finger med i spelet. USA hade främst en indirekt påverkan genom stöd av NGO:s, proteströrelser och andra aktörer. Främst utfördes detta stöd genom myndigheter som USAID till exempelvis proteströrelser som *Pora!* under den så kallade *Orangea Revolutionen* i Ukraina mellan 2004 och 2005. Denna form av indirekt stödjande och påverkan i en större kontext har fallit i skymundan i forskningen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att undersöka interna och externa aktörers inflytande på demokratiseringsprocesser och utfallet i den *Orangea revolutionen* i Ukraina 2004. Genom att illustrera de olika elementen av en demokratiseringsprocess med både nationella och transnationella perspektiv bidrar studien till att omkontextualisera den demokratiska utvecklingen i ett av de postsovjetiska länderna vars väg mot demokrati kantats av externt inflytande och geopolitiska intressekonflikter. Således är alltså avsikten att diskutera ämnen som externa aktörers roll i att forma en demokratiseringsprocess, bakomliggande motivation och

strategi samt påverkanstaktik och manifesteringar av liberaliseringsprocesser i en postsovjetsk kontext utifrån den valda frågeställningen:

- "I vilken utsträckning påverkade amerikanska organisationer den lokala kampen för demokrati och inhemska aktörer i Ukrainas *Orangea revolution* mellan 2004 och 2005?"

1.2 Avgränsningar

Avgränsningarna för denna studie är tydliga när det gäller den *Orangea revolutionen*. Det vill säga från början av november år 2004 till cirka slutet av januari år 2005. Avgränsningen är gjord för att inkludera samtliga dokument och händelser av vikt under hela revolutionen. Utöver detta förekommer vissa framåtblickar i tidslinjen för händelseförloppet. När det kommer till geografiska avgränsningar ligger dessa strikt på USA och Ukraina. Inga andra länder inkluderas i själva studien. Dock förekommer det länder som jämförande exempel. Exempelvis har dessa haft egna "färgrevolutioner" och/eller andra faktorer som används för kontext eller i jämförande syfte.

1.3 Terminologi

I denna studie används begrepp och terminologi som behöver definieras och beskrivas. Det första begreppet av relevans är *demokratisering*. I denna kontext avser det en fullständig regimförändringsprocess som även innefattar starten på den icke-demokratiska regimens nedgång. Sedan inbegriper den även en så kallad övergångsfas och slutligen instiftandet av en ny samt demokratisk regim (Ekman et al. 2023, s. 20). Nästa begrepp av relevans är *demokrati*. I studiens kontext avser begreppet den demokratiska metod som uppstår genom institutionell ordning som används för att fatta politiska beslut. Genom denna metod får individer makt genom en konkurrenspräglad kamp (Schumpeter 2018, s. 285). Vidare används begreppet *autokratisering* genomgående. I studien avser begreppet processen då ett land gradvis blir mer auktoritärt och går ifrån ett demokratiskt styrelseskick. Detta sker

inte bara genom statskupper utan också via folkvalda ledare som gradvis förändrar det demokratiska systemet (Ekman et al. 2023 s. 49–51). Begreppet *västerländsk* avser stater eller relateras till sådana som tillhör de kommunistiska länderna i Europa och USA (Merriam-Webster u.å.). Slutligen beskriver begreppet *postsovjetiska stater* de stater och samhällen som tillkom och utvecklades efter Sovjetunionens upplösning 1991 (Reverso 2026).

2 Tidigare forskning

Den första större studien av relevans är boken *Russian Nationalism, Foreign Policy and Identity Debates in Putin's Russia: New Ideological Patterns after the Orange Revolution* av Marlène Laruelle och Andreas Umland (2014). Denna bok är en antologi med flertalet studier som undersöker kopplingar som har uppstått mellan den ryska utrikespolitiken och politiserad nationalism sedan år 2005 (Laurelle & Umland 2014 s. 7–9). En genomgående forskningsfråga är hur händelser i den postsovjetiska världen, som kriget i Georgien år 2008 och andra konflikter om det sovjetiska arvet i exempelvis Baltikum samt revolutioner i Ukraina, har ökat narrativet om Ryssland som en “belägrad fästning”. Denna är även omgiven av aggressiva krafter som är NATO och andra västerländska faktorer. Forskarna jobbar utifrån narrativet om det är nationalismen som styr utrikespolitiken eller om den främst används som verktyg för inhemsk legitimitet (Laurelle 2014, s. 7–9.).

Då detta är en antologi behöver metodansatserna sammankopplas och beskrivas tillsammans. Dock använder samtliga författare en tvärvetenskaplig och kvalitativ ansats. Exempelvis omfattar denna diskursanalys av officiella dokument, kvalitativa intervjuer samt deltagande observationer inom exempelvis politiska ungdomsrörelser, fokusgrupper för att studera kollektivt identitetsskapande samt komparativa studier av ryska kravaller som jämförs med liknande fenomen utomlands (Laurelle & Umland 2014 s. 41–43). Undersökningen bygger på flera arenor där identitets- och utrikespolitik möts. Exempelvis är detta krig i Georgien år 2008, ungdomsrörelser i postsovjetiska konflikter som i Ukraina, den *Orangea revolutionen* som vändpunkt för Kremls “preventiva kontrarevolution”, historiekrig som den ryska segermyten om andra världskriget och den globala cirkulationen av narrativ. Det vill säga hur ryska nationalisterna tolkar händelser i andra länder (Laurelle & Umland 2014, s. 75–77).

Den andra större studien av relevans är boken *The Color Revolutions* av Lincoln Abraham Mitchell (2012). Studien undersöker det politiska tumultet i Ukraina, Georgien och Kirgizistan med en kritisk infallsvinkel på deras långtgående effekter.

Mitchell väljer att kalla det politiska tumultet, som var revolutioner, för färgrevolutionerna (Mitchell 2012, s. 1–2.). Forskningsfrågor som studien behandlar är om dessa händelser kan ses som genuina paradigmskiften eller endast som kapitel i den postsovjjetiska evolutionen. Författaren undersöker även varför denna initiala optimism regelbundet övergick till besvikelse samt om/hur revolutionerna påverkade geopolitiska relationer mellan Ryssland och USA (Mitchell 2012, s. 2–5). Studiens metod är en komparativ fallstudie där författaren identifierar mönster samt skillnader mellan *Rosenrevolutionen* (Georgien år 2003), den *Orangea revolutionen* och *Tulpanrevolutionen* (i Kirgizistan år 2005) genom att sätta dem i ett brett analytiskt sammanhang (Mitchell 2012, s. 2004–2005). Studien identifierar även unika drag för varje lands färgrevolution. Exempelvis utlöstes revolutionen i Georgien av fusk i parlamentsvalet medan den i Kirgizistan var mest kaotisk och våldsam samtidigt som den kretsade kring ett presidentval i Ukraina (Mitchell 2012, s. 13–14.).

Studiens slutsatser är, enligt Mitchell, bittra då färgrevolutionerna inte medförde det tänkta genombrotten utan snarare ledde till ett “sidosteg” i fel riktning i respektive lands demokratiseringsprocess. Samtliga länder övergick från en form av semidemokrati till att ha mer auktoritära drag (Mitchell 2012, s. 190). Vidare betonar författaren även hur kontinuiteten med det gamla systemet vägde tyngre än förändringarna som revolutionerna medförde. Deras mest bestående arv var en permanent försämring av de bilaterala relationerna mellan USA och Ryssland. Slutligen framhäver författaren hur revolutionerna innebar slutet för ett “övergångsparadigm”. Det vill säga tron om att länderna kan bli västerländska demokratier med enkla förutsättningar (Mitchell 2012, s. 197–199).

Den första studien av mindre karaktär är artikeln “US Democracy Assistance Programs in Ukraine after the Orange Revolution” av Povilas Zielys och Ruta Rudinskaitė. Studiens forskningsfråga är hur USA:s demokratibistånd i Ukraina under den *Orangea revolutionen* blev till en politisk och partisk förmån för de pro-västliga ledningen eller om den belastades av amerikanska säkerhetsintressen (Zielys & Rudinskaitė 2014, s. 81–82). Studiens metod är av tvärvetenskaplig karaktär som kombinerar analys av statistiska data och rapporter med expertintervjuer. Dessa genomfördes i Kyiv år 2011. Vidare granskas fem programområden som är valstöd, partipolitisk utveckling, lagstiftande stöd samt stöd till civilsamhället och medieorganisationer (Zielys & Rudinskaitė 2014, s. 83–84).

Studien visar att USA, även om de motarbetades av den sittande presidenten, fortsatte stödja demokratiska processer och institutioner utan att exkludera oppositionspartier (Zielys & Rudinskaité 2014, s. 88–89). Slutsatserna som författarna kommer fram till är att hypotesen om politisk partiskhet, i stort, kan förkastas. Finansieringen må ha minskat för vissa NGO:er och media men det berodde på förändrade amerikanska strategier samt en uppfattning om att demokratin redan var ett säkrat faktum. Dock visade sig denna uppfattning vara för optimistisk och att det snarare var ett försök att skydda *Orange revolutionens* ledande aktörer för kritik. Slutligen förklaras bristen på partiskhet både med Ukrainas starka opposition och USA:s motvilja att utmålas som “global polis”. Det vill säga att de intervenerade i landets interna angelägenheter för egen vinning (Zielys & Rudinskaité 2014, s. 89–90).

Den andra studien av mindre karaktär är artikeln “Favorable Conditions and Electoral Revolutions” av Valerie J. Bunce och Sharon L. Wolchik (2006). Studiens forskningsfråga är varför revolutioner, mellan åren 1995–2005 och främst valrevolutioner, hade postkommunistiska Östra Europa som sin främsta samt mest framgångsrika arena (Bunce & Wolchik 2006, s. 6–7.). Dessutom undersöker studien hur och vad som skiljer dessa europeiska med liknande försök i andra regioner. Författarna analyserar data från Freedom House och USAID genom en komparativ metod för att besvara forskningsfrågan. Dessutom genomförs intervjuer med cirka 100 aktivister och observatörer för att besvara forskningsfrågan (Bunce & Wolchik 2006, s. 11–12).

Studien visar att regionen har unika inhemska tillgångar som saknades i andra världsdelar och som i sin tur möjliggjorde för revolutioner. Detta är exempelvis en icke-positionerad militär, exceptionellt höga utbildningsnivåer samt en långvarig tradition kring massmobiliseringar inför val. Utöver detta skedde även en kraftfull regional diffusion som innebar att demokratiska aktiviteter antingen direkt har assisterat eller inspirerat varandra över landsgränserna (Bunce & Wolchik 2006, s. 12). Slutsatserna som författarna kommer fram till är att revolutionernas framgångar berodde på ett samspel mellan gynnsamma inhemska faktorer och prioriterat internationellt stöd. Dessutom betonar författarna att internationellt bistånd är som mest effektivt när det bygger på starka lokala partnerskap samt erfarna lokala aktivister som utnyttjar auktoritära regimers svagheter (Bunce & Wolchik 2006, s. 14–15).

Den journalistiska och populärvetenskapliga delen av den tidigare forskningen präglas till stor del av diskussioner och beskrivningar om västligt inflytande samt internationellt stöd till aktörer i den *Orangea revolutionen*. Rapportering från både amerikanska och europeiska medier betonar hur amerikanska samt västerländska aktörer hade en betydande roll både före och efter protesterna år 2004. Dock varierar tolkningarna av denna inblandning. Exempelvis beskrivs den som demokratifrämjande stöd och direkt påverkan på den ukrainska inrikespolitiken.

En artikel från FOX News beskriver hur Bushadministrationen spenderade cirka 65 miljoner dollar på demokratiprojekt, valövervakning och opinionsundersökningar i Ukraina inför det stundande presidentvalet år 2004. Även om stödet inte direkt till oppositionskandidaten var dessa ändå viktiga var dessa ändå avgörande för oppositionens framgång (FOX News 2004). Liknande argument förs i en artikel av The Guardian om att revolutionen byggde på en strategi som stöddes av USA främst i form av utbildning för aktivister (Traynor 2004). I en artikel från HuffPost lyfts, tvärtemot tidigare, frågor kring hur pass transparent det amerikanska stödet var som kanaliserades till ukrainska aktörer genom privata incitament (Blumenthal 2014). Sammanlagt visar dessa artiklar att den *Orangea revolutionen* ofta tolkades som genom ett geopolitiskt perspektiv i det journalistiska fältet. I detta sammanflätas demokratiserings-, bistånds- och stormaktsperspektiv.

En central del av forskningen undersöker revolutionen i bredare geopolitiska och ideologiska sammanhang. Exempelvis sker detta genom att analysera den ryska responsen på revolutionen och det utländska inflytandet. Dock riktar denna forskning även fokus på den ryska responsen och de därpåföljande ideologiska konsekvenserna. Samtidigt hamnar de konkreta mekanismerna av västerländska aktörers påverkan i skymundan. Detta lämnar i sin tur obesvarade forskningsfrågor om samspelet mellan amerikanska organisationer, aktörer i det ukrainska civilsamhället och oppositionella rörelser. Liknande tendenser förekommer även i större studier om samtliga postsovjetiska färgrevolutioner. Optimism som länge återfanns och präglade tidigare studier problematiseras då revolutionerna inte bidrog till stabil demokratisk konsolidering. Snarare ledde dessa till politisk instabilitet och nya semiauktoritära styrelseformer. Samtidigt förvärrades även relationerna mellan Ryssland, USA och andra västerländska nationer. Den *Orangea revolutionen* placeras därmed i bredare regionalt sammanhang och visar liknande tendenser med andra demokratiseringsförsök i den postsovjetiska sfären. Genom

detta riktas fokuset bort från de specifika formerna av amerikanskt stöd och deras påverkan på revolutionen och utfallet. Stödet behandlas därmed endast på ett övergripande sätt som främst sker på geopolitisk nivå.

Det avslutande fokuset av den tidigare forskningen ligger på varför valrevolutioner blev framgångsrika i Östeuropa under den postsovjetska tiden och sfären. Här betonas samspelet mellan nationella och internationella faktorer. Samtidigt belyser den hur internationellt bistånd blev som mest effektivt när det kombinerades med starka lokala nätverk, erfarna aktivister och fördelaktiga politiska förutsättningar. Forskningen här börjar närma sig den här studiens syfte men samtidigt kan den inte reduceras till enbart interna eller externa faktorer. Utöver detta behandlas främst strukturella och regionala förklaringar istället för detaljerade analyser av biståndets samt aktörers roll i revolutionens Ukraina.

De journalistiska bidragen till forskningsområdet beskriver främst hur amerikanska myndigheter och andra aktörer finansierade delar som valövervakning, opinionsundersökningar samt civilsamhällesprojekt m.fl. I en viss mån må dessa bidrag beskriva samtida perspektiv och andra faktorer men en systematisk metodik saknas. Detta är något som kännetecknar akademisk forskning. Sådana typer av källor lämpar sig som komplement i akademiska studier men kan inte självständigt bidra till forskningsfrågan,

Med alla dessa faktorer i åtanke visar forskningsläget att den främst fokuserar på antingen revolutionens geopolitiska konsekvenser och/eller bredare demokratiseringsprocesser i postsovjetska stater. Dock finns det en tydlig forskningslucka för ingående analyser av hur stöd från amerikanska aktörer påverkade ukrainska aktörer, revolutionens utveckling och samspelet mellan dessa samt hur utfallet påverkades. Med detta i åtanke finns det ytterligare ett särskilt behov på studier som undersöker hur indirekt stöd till inhemska aktörer påverkade mobiliseringen, organisatorisk kapacitet och revolutionens strategiska utveckling m.fl. Därför positionerar sig denna studie i forskningsluckan och fältet genom att kombinera perspektiv om demokratiseringsvågor, diffusionsteori och *Social Movement Theory* för att analysera samspelet mellan interna och externa aktörer under den *Orangea revolutionen*. Genom att undersökas det amerikanska stödet, av direkt och indirekt karaktär, i relation till inhemska drivkrafter, som mobilisering, syftar studien till att bidra till förståelsen för hur internationellt stöd kan påverka

demokratiseringsprocesser i postsovjetiska stater. Främst gäller detta Ukraina men i en bredare kontext, även inom framtida forskning, andra stater.

2.1 Studiens bakgrund

Den första delen av den här studiens bakgrund bygger huvudsakligen på händelseutvecklingen under den så kallade *Orangea revolutionen* i Ukraina mellan åren 2004 och 2005. Revolutionen var i stora drag en proteströrelse som utlöstes av omfattande valfusk under 2004-års presidentval. Det folkliga missnöjet byggde huvudsakligen på att den avgående presidenten Leonid Kutjmas ersattes av kandidaten Viktor Janukovyjtj. Under Kutjmas period vid makten fick partiblock som kontrollerades av oligarker. Därför inledde presidenten en aktiv kamp om makten med ett splittrat parlament. Utöver detta mördades journalister, som rapporterade om korruptionen, i detta system antingen mördade eller misshandlade. Till detta mördades även oppositionspolitiker vilket ledde till stark kritik från organisationer som exempelvis OSSE (NE u.å.).

Inför det stundande presidentvalet uppstod proteströrelser, främst från ungdomar, som sedan splittrades i två grupper. En hade svart som signalfärg medan den andra hade gul. Dessa blev alla utsatta för trakasserier av olika slag från myndigheterna. Ett stort antal demonstranter, närmare en halv miljon, samlades därför den 22 november 2004 på Majdantorget i Kyiv. Dessa bar på orangea vimplar och/eller klädesplagg. Utifrån detta fick revolutionen även sitt namn och demonstranter gjorde detta för att uttrycka sitt stöd för Jusjtjenko och som protest mot valresultatet (NE u.å.).

Omvalet genomfördes och Jusjtjenko utsågs till segrare samtidigt som Tymosjenko utsågs till premiärminister. Slutligen avsattes hon efter cirka ett halvår efter djupa motsättningar inom regeringen (NE u.å.). På ytan må detta skeende inte verka allvarligt. Dock måste de djupa implikationerna av denna revolution nämnas och undersökas. Presidentvalet, år 2004, för den ukrainska staten till randen av upplösning samtidigt som samhället stod vid randen till inbördeskrig. Dessutom hade Janukovyjtj den ryske presidenten, Vladimir Putins, fulla stöd. I stark kontrast mot denna potentiella sväng österut var Jusjtjenko, utöver den främsta kandidaten

från oppositionen, även en stark motståndare till korruption och främst vänskapskorruption (Makuch u.å.).

Ungdomsrörelsen *Pora!* (på ukrainska: “*Det är dags!*”) spelade en avgörande roll för allmänhetens mobilisering under revolutionen. Dessutom agerade den som kommunikationskanal för de ungas missnöje gentemot regimens auktoritära tendenser och Janukovyts pro-ryska politik (Nikolayenko 2017, s. 172). Rörelsen i sig var inte en isolerad händelse till Ukraina utan byggdes på erfarenheter av tidigare revolutioner. Exempelvis var detta *Granitrevolutionen* (1990) och *Ukraina utan Kutjma* (2000–2001). Detta skapade inte bara en stabil utgångspunkt utan även nätverk av erfarna aktivister som förespråkade fredliga protestformer (Nikolayenko 2017, s. 179–181).

Det förekom både amerikanskt och annat västerländskt inflytande som var avgörande för rörelsens utveckling, mobilisering och förmåga att få fotfäste (Nikolayenko 2017, s. 183 & 194–196.). Den dåvarande ukrainska regimen svarade kraftfullt på detta genom att exempelvis utvisa tränare från ett, av USA, finansierat program. Västerländska sponsorer och anhängare var samtidigt försiktiga med direktfinansiering av *Pora!* och andra aktivistgrupper för att inte bli anklagade för så kallat ”revolutionssponsrande” (Nikolayenko 2017, s. 194).

Främst är perioden kring den senare hälften av Kalla krigets slut av relevans för detta bakgrundsavsnitt. Under George H.W. Bushs presidentskap var det en turbulent tid för USAID. Myndigheten präglades av Kalla krigets slut, interna skandaler och kampen för upprätthållen relevans (Norris 2021, s. 224–225). Redan under 1980-talet bröts den sovjetiska isoleringen när Michail Gorbatjov frågade omvärlden om hjälp efter en jordbävning i Armenien år 1988. USA svarade på detta genom att skicka det största biståndspaketet till Sovjetunionen sedan 1940-talet. På grund av detta skapades sedan *Disaster Assistance Response Team (DARTs)* som var små enheter inom myndigheten vilka kunde rycka ut med kort varsel. Dessa revolutionerade USAID:s förmåga och kapacitet att hantera samt reagera på katastrofer i realtid (Norris 2021, s. 206–208).

USAID har även fått massiv intern kritik. Myndigheten fick svidande kritik i bland annat biståndets historia samtidigt som den menade att få länder lyckades bli självförsörjande med hjälp av stödet. Detta skulle i sin tur gynna USA:s egen ekonomi. Samtidigt ställdes USAID inför den stora utmaningen att stödja forna sovjetrepublikernas övergång till demokrati samt marknadsekonomi efter

Sovjetunionens och Berlinmurens fall (Norris 2021, s. 212–215). Utifrån denna hjälp till Östeuropa och forna Sovjetrepubliker blev demokratifrämjande en central del av USAID:s handlande under denna era. (Norris 2021, s. 224–225).

Sammanfattningsvis visar genomgången av denna studies bakgrund att den är väldigt komplex och lade grunden för Ukrainas framtida utveckling som, dessvärre, har kantats av problematik. Den *Orangea revolutionen* var inte enbart präglad av inhemskt missnöje och korruption utan även ett betydande men obskyrt internationellt inflytande. Konflikten och kampen kring presidentvalet mellan åren 2004 och 2005 må ha varit samhällsförändrande men de lade även grund för den bredare kampen om Ukrainas framtid.

3 Teoretiskt ramverk

I nedanstående avsnitt presenteras det teoretiska ramverket för denna studie.

3.1 Demokratiseringens tredje våg

För att möjliggöra en analys av graden av amerikansk påverkan på *Orangea revolutionen* i Ukraina används först Samuel P Huntingtons teori om den tredje demokratiseringsvågen. Huntington beskriver demokratisering som en process där auktoritära system över tid ersätts av demokratiska system genom återkommande globala vågor av politisk förändring (Huntington 1993, s. 15).

En utgångspunkt framförd av Huntington är att demokratisering inte enbart drivs av inhemska faktorer. Internationella aktörer kan spela en viktig roll genom diplomatiskt och ekonomiskt stöd samt spridning av demokratiska normer (Huntington 1993, s. 85–87). Huntingtons teori är användbar eftersom den möjliggör en analys av den *Orangea revolutionen* som en del av en bredare global demokratiseringsprocess. Revolutionen kan förstås som ett uttryck för de demokratiseringsvågor som efter Sovjetunionens fall spreds i Östeuropa. Samtidigt ger teorin möjlighet att undersöka hur externa aktörer kan bidra till demokratiska genombrott genom stöd till civilsamhället, demokratifrämjande organisationer och oppositionella rörelser.

Teorin har dock ett antal begränsningar. Huntington tenderar att placera fokusera på strukturella och internationella förklaringar snarare än konkreta mekanismer som möjliggör mobilisering på lokal nivå. För att komplettera detta används därför teorier om diffusion och sociala rörelser.

3.2 Information om diffusionsteori

Diffusionsteori används för att analysera hur idéer, strategier och politiska rörelser sprids mellan stater och grupper. Inom internationella relationer syftar diffusion på processer där politiska idéer och handlingsmönster överförs från ett sammanhang till ett annat genom imitation, lärande eller direkt påverkan (Ekman et al. 2023, s. 211–212). Diffusionsteorin bidrar därför till att undersöka om amerikanska organisationers påverkan primärt bestod av materiellt stöd eller om deras roll mer handlade om att sprida idéer, strategier och normer för demokratisk mobilisering. Genom teorin kan undersökningen analysera hur erfarenheter och strategier från tidigare demokratiska rörelser kan ha överförts till den inhemska oppositionen (Bunce & Wolchik 2006, s. 10–11).

Likt teorin om den tredje vågen av demokratisering finns det perspektivmässiga svagheter relaterat till helhetsperspektivet på händelseförloppet. Diffusionsteorin riskerar att överskatta externa influenser och underskatta inhemska orsaker till protester (Ekman et al. 2023, s. 212–213). Den *Orangea revolutionen* hade starka inhemska drivkrafter som bland annat frustration med utbredd korruption, valfusk och auktoritär utveckling.

Diffusionsteorin bör därför inte användas som ensam förklaringsmodell, utan bör kombineras med andra teorier och modeller som tydliggör de interna faktorerna.

3.3 Information om *Social Movement Theory*

För att få markperspektivet används Charles Tillys och Sidney Tarrow's tolkning av *Social Movement Theory* från boken *Contentious Politics*. Teorin fokuserar på samspelet mellan politiska möjligheter, mobilisering och kollektiva handlingar. I relation till forskningsfrågan läggs specifik vikt vid mobilisering och kollektiv handling (Tilys & Tarrow 2016, s. 11).

Här blir frågan om amerikanska organisationers roll speciellt relevant. Om externa organisationer bidrog med ekonomiskt stöd, utbildning eller organisatoriska resurser kan det här ha stärkt oppositionens mobiliseringskapacitet

och därmed påverkat protesternas omfattning och form. Under den *Orangea revolutionen* användes massdemonstrationer, symbolisk färganvändning och stora mediekampanjer. Dessa metoder liknande strategier som tidigare använts i andra demokratiska protester i Östeuropa och kan därför analyseras i relation till diffusionsteori. *Social Movement Theory* möjliggör en analys av hur externa resurser kan påverka sociala rörelsers kapacitet utan att reducera protesterna till enbart ett resultat av utländsk påverkan.

4 Metod och metodologiskt ramverk

I nedanstående avsnitt presenteras de metodologiska utgångspunkterna för denna studie.

4.1 Information om kvalitativ textanalys

Kvalitativ textanalys bygger på systematisk och noggrann läsning av diverse texter. Utifrån läsningen grundar sig analysen av innehållet i teoretiskt förankrade analysredskap. Metoden möjliggör även hänsynstagande till motstridigheter, komplexiteter samt dolda aspekter av materialet som ligger gömda under ytan (Esaiasson et al. 2024, s. 309–313).

I denna studie används kvalitativ textanalys för att bearbeta policydokument, källmaterial samt strategidokument och producera en tydlig indikation på intention, syfte och mening ur använt material samt kartlägga idé strukturerna bakom de studerade texterna. Från amerikanska organisationers rapportering och dokumentation kan signifikanta bakomliggande ideologiska och strategiska motivationer kartläggas och placeras i en större kontext. Det som illustrerats ur textanalysen kan sedan jämföras med liknande dokumentation och bilda en jämförande bas över tidsperioden för att kontextualisera och framhålla förändringar i beteende, strategi och motivation.

4.2 Information om *Process-tracing* som analysmetod

Den huvudsakliga analysmetoden är *Process-tracing*. Metoden används inom statsvetenskaplig forskning för att undersöka kausala processer och identifiera

mekanismer som förbinder olika händelser och aktörer med ett specifikt utfall (Esaiasson et al. 2024, s. 279–283). I denna studie används *Process-tracing* för att analysera sambandet mellan amerikanska demokratifrämjande insatser och utvecklingen av den *Orangea revolutionen*. Fokus ligger på att undersöka om det finns empiriskt stöd för att amerikanska aktörer bidrog till oppositionens organisatoriska kapacitet, mobilisering eller legitimitet.

Metoden innebär att studien systematiskt analyserar händelseförloppet före och under revolutionen genom att identifiera centrala aktörer, beslut och politiska processer. Särskilt uppmärksamhet riktas mot amerikanskt ekonomiskt stöd, internationella organisationers verksamhet, samhällets utveckling samt oppositionens mobilisering inför presidentvalet år 2004. Genom *Process-tracing* kan det analyseras om det går att identifiera kausala mekanismer mellan amerikanskt stöd och revolutionens utveckling snarare än att enbart konstatera att två fenomen inträffade samtidigt. Metoden möjliggör därmed en mer nyanserad analys av USA:s potentiella påverkan.

4.3 Metodologiska begränsningar och källkritik

Det finns vissa metodologiska begränsningar i denna studie. *Process-tracing* möjliggör en djupgående analys av kausala mekanismer och samband men innebär samtidigt en begränsad möjlighet till komplett eliminering av rivaliserande eller alternativa teorier och förklaringsmodeller (Esaiasson et al. 2024, s. 283). Studien fokuserar på ett enskilt fall och resultaten kan därför inte utan komplimenterande material samt övervägningar överföras till andra färgrevolutioner eller demokratiseringsprocesser.

5 Material och urval

Källmaterialet till denna studie kan te sig som komplicerat för en utomstående mottagare. Därför behöver samtliga källmaterial diskuteras och beskrivas noga innan en analys kan påbörjas. Utöver detta presenterar detta stycke annat komplimenterande material som exempelvis teori- och metodlitteratur i korthet. Den första delen av studiens materialurval rör källmaterialet för själva undersökningen. Källmaterialet är huvudsakligen från diverse amerikanska (officiella-)myndighetsarkiv. Källmaterialet kommer specifikt från U.S. Department of State Archive, National Archives and Records Administration (NARA), National Endowment for Democracy (NED), Office of the Inspector General, och data från den officiella hemsidan ForreignAssistance.gov som drivs av U.S. Department of State.

U.S. Department of State Archives är arkivet för det amerikanska utrikesdepartementet. Departementet ansvarar för att främja USA:s säkerhet, välstånd och demokratiska värderingar samtidigt som ett internationellt klimat skapas där alla amerikaner kan blomstra (U.S. Department of State u.å.). Utrikesdepartementets arkiv förvaltar samt tillhandahåller samtliga dokument och annat från myndigheten. Dessa förvaras tills de formellt förs över till Nationalarkivet. Senare handlingar, det vill säga från år 1980 och framåt, tillhandahålls av utrikesdepartementets arkiv med endast en begränsad tillgänglighet för forskare. Slutligen är en betydande del av dessa handlingar sekretessbelagda och behöver därför prövas innan de kan offentliggöras (Princeton University Library 2026).

National Archives and Records Administration (NARA) är ansvariga över att preservera och dokumentera material, som exempelvis, offentliga handlingar från amerikanska myndigheter. Vidare ansvar NARA även över handlingar över lagar och förordningar, presidentiella handlingar och annat material av relevans (USAGov u.å.). Det vill säga allt material som kan vara av bevarings-intresse för den amerikanska offentligheten. National Endowment for Democracy (NED) är en

oberoende och ideell stiftelse vars uppdrag är att främja samt stärka demokratiska institutioner över hela världen. Stiftelsen ger ut cirka 2000 bidrag, årligen, till utländska projekt, med demokratiska mål, som drivs av icke-statliga organisationer i mer än 1000 länder. Stiftelsen grundades år 1983 och har sedan dess stöttat demokratiska projekt globalt (NED u.å.). Dock måste nämnas att även om NED på ytan är en oberoende och ideell stiftelse får de stort finansiellt stöd från den amerikanska kongressen. Dessutom kommer detta ekonomiska stöd från USAID:s budget som i sin tur är en del av U.S. State Department. Med andra ord, även om det är en privat organisation, bör den ändå ses som en officiell amerikansk institution på grund av den omfattande statliga finansieringen (fund it u.å.). Office of the Inspector General (OIG) är ett amerikanskt statligt organ som ansvarar för att bekämpa inhemskt slöseri, bedrägerier och missbruk av offentliga medel. Med andra ord ansvarar OIG för tillsyn över medel från den federala budgeten som går till diverse projekt (OIG u.å.).

Det faktiska källmaterialet beskriver på diverse sätt USA:s politiska och ekonomiska engagemang under den *Orangea revolutionen* i Ukraina mellan åren 2004–2005 och därpå följande reformprocesser presenteras i ovanstående stycke. Vidare rör materialet även hur USA stöttade diverse reform- och protestprojekt m.fl. Samtliga faller inom studiens utsatta tidsramar. Dock belyser källmaterialet även den problematik som uppstod. Exempelvis kunde detta vara korruption, inflytande från oligarker och/eller beroende utländsk finansiering. Materialet omfattar mer konkret rapporter, policydokument, budgetunderlag och utvärderingar. I en bredare vinkel kan detta vara ekonomiskt stöd till civilsamhället, valövervakning, medieprojekt och utbildningsinstanser som alla, i en viss mån, beskriver USA:s möjligheter samt begränsningar i landets engagemang. Slutligen tillhandahålls vissa av dessa källor arkiverade på antingen webbsidor och arkiv som övervakas samt administreras av den amerikanska staten. Det vill säga att vissa källreferenser till webbsidor men att det digitaliserade källmaterialet finns inbäddat i dem (se käll- och litteraturförteckning).

6 Undersökning

I nedanstående avsnitt presenteras själva studiens undersökning.

6.1 Genomförandeplan för undersökning

Studien använder *Theory Testing Process-tracing* för att analysera hur amerikanska organisationer påverkade den *Orangea revolutionen* genom mekanismer kopplade till resursmobilisering och diffusion av proteststrategier. Analysen bygger på en hypotes om att det existerar en tydlig och genomgående korrelation mellan amerikansk finansiering, expertis samt utbildning och hur oppositionen organiserade sig, diffusion av proteststrategier samt agerade under *Orangea revolutionen*. För att komplettera *Process-tracing* används även kvalitativ textanalys för att bearbeta data som möjliggör en konstruktion av ett händelseförlopp samt illustrerar strategier, motivation till olika intressenters agerande och positioner inom undersökningsområdet.

För att tydliggöra den kausala mekanism som undersöks används följande processmodell:¹

Amerikanska organisationer (USAID och NED) → Finansiering, utbildning och stöd till civilsamhället → Stärkt oppositionell organisationskapacitet (*Pora!*, NGO:s, fria medier och valövervakning) → Diffusion av proteststrategier (symbolik, ickevåld och mobilisering) → Ökad mobiliseringsförmåga och internationell legitimitet

¹ Modellen är skapad av studiens författare för att visualisera modellen för underlättad förståelse av *Process-tracing* i undersökningsdelarna.

6.2 Amerikanska organisationer och demokratifrämjande

Efter Sovjetunionens fall utvecklade USA en aktiv strategi för demokratifrämjande i Östeuropa och de tidigare sovjetrepublikerna. Detta skedde framförallt genom organisationer som USAID och NDI. Målet var att stödja demokratiska institutioner, civilsamhället och fria val (Mitchell 2012, s. 78–85).

Samuel P. Huntingtons teori om demokratins tredje våg är relevant för att förstå detta engagemang. I *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* argumenterar Huntington för att demokratisering sker i vågor där internationella normer och externa aktörer spelar en betydande roll i spridningen av demokratiska system. Huntington menar att demokratisering inte endast drivs av interna faktorer utan även av internationella processer där demokratiska idéer sprids mellan stater (Huntington 1993, s. 100–106). Efter kalla krigets slut uppstod ett internationellt klimat där demokrati framställdes som den legitima eller önskvärda politiska modellen. USA såg därför stöd till demokratiska rörelser i postsovjetska stater som både ett ideologiskt och geopolitiskt mål (Mitchell 2012, s. 73–75).

I Ukraina skedde stödet genom flera olika former. Enligt amerikanska utrikesdepartementets rapporter fokuserade stödet på demokratisering, fria medier, civilsamhälle och valövervakning (U.S. Department of State 2004 & U.S. Department of State 2005). USAID finansierade projekt kopplade till valövervakning, utbildning av journalister och stöd till civilsamhället. Officiella amerikanska dokument visar att miljontals dollar användes till demokratiutveckling i Ukraina under perioden före revolutionen (ForeignAssistance.gov 2026). Amerikanska NGO:er organiserade utbildningar för politiska aktivister och oppositionsgrupper (NED Annual Report 2004, s. 69–75). Ekonomiskt stöd gavs till lokala organisationer som arbetade med demokratisering och mänskliga rättigheter (U.S. Department of State 2004).

Enligt amerikanska uppgifter spenderade USA omkring 65 miljoner dollar på olika demokrati och civilsamhällesprojekt i Ukraina under perioden före revolutionen (Fox News 2004). Detta stöd var ofta indirekt snarare än direkt revolutionärt. Amerikanska organisationer finansierade sällan öppet oppositionella

kampanjer, utan fokuserade istället på att stärka institutioner och civilsamhället. Pengarna användes bland annat till utbildning av journalister, stöd till oberoende medier, finansiering av NGO:er och träning av valövervakare inför presidentvalet 2004 (U.S. Department of State 2004 & ForeignAssistance.gov 2026). Samtidigt blev effekten att oppositionella grupper fick större organisatoriska resurser och bättre möjligheter att mobilisera. Dessa faktum kan ses som ett starkt straw in the wind test. Det finns både konkret kontakt, i form av finansiering och strategi. Senare i analysen kommer hypotesen testas mot *Hoop-testet* för att utesluta alternativa hypoteser och testa validiteten i den ingående hypotesen.

6.3 *Pora!* och social mobilisering

Utifrån *Social Movement Theory* kan *Pora!* analyseras som en rörelse som effektivt lyckades mobilisera resurser och skapa kollektiv identitet. Tilly och Tarrow betonar att framgångsrika sociala rörelser ofta bygger på starka nätverk, tydliga symboler och effektiva kommunikationsstrategier (Tilly & Tarrow 2016, s. 11–20). *Pora!* använde sig av just dessa metoder genom symbolisk färganvändning, slagord och massmobilisering. Aktivister inom *Pora!* deltog i seminarier och utbildningar som organiserades eller finansierades av västerländska organisationer (Nikolayenko 2017, s. 194–195) .

Diffusionsteorin hjälper till att förklara denna process. Valerie Bunce och Sharon Wolchik argumenterar i artikeln “Favorable Conditions and Electoral Revolutions” att demokratiska protestvågor i postsovjjetiska stater utvecklades genom transnationell spridning av strategier och erfarenheter mellan oppositionella rörelser. Valerie Bunce och Sharon Wolchik argumenterar för att demokratiska revolutioner i postsovjjetiska stater ofta bygger på spridning av idéer och strategier mellan rörelser (Bunce & Wolchik 2006, s. 10–11). Protestformer, symbolik och organisatoriska modeller överfördes från Serbien och Georgien till Ukraina genom internationella nätverk och utbildningsprogram (Joksic & Spoerri 2011, s. 1–2).

6.4 Diffusion av proteststrategier

Bunce och Wolchik menar att oppositionella rörelser lärde sig av varandras erfarenheter genom transnationella nätverk. Aktivister reste mellan olika länder, deltog i utbildningar och utbytte strategier för mobilisering. Amerikanska organisationer fungerade ofta som mellanhänder i dessa nätverk genom att finansiera och facilitera träffar, seminarier och utbildningar (Bunce & Wolchik 2006, s. 12–15).

I Ukrainas fall spreds flera centrala strategier genom diffusion i följande fall: användning av fredliga massprotester, symbolisk färganvändning, parallell rösträkning och valövervakning, användning av ungdomsrörelser som mobiliseringsverktyg, effektiv användning av media och kommunikation (Nikolayenko 2017, s. 181–185).

Dessa strategier ökade oppositionens förmåga att utmana regimen utan att använda våld. Samtidigt bidrog de till att skapa internationell legitimitet för protesterna. Genom att framställa revolutionen som en fredlig demokrati-rörelse blev det svårare för regimen att använda omfattande repressiva medel (Nikolayenko 2017, s. 198). Diffusionsteorin visar därmed att amerikanska organisationers påverkan inte främst handlade om direkt kontroll över revolutionen, utan snarare om spridning av idéer, kunskap och organisatoriska modeller.

6.5 Internationellt stöd och legitimitet

Utöver organisatoriskt stöd spelade amerikanska och västerländska aktörer en viktig roll genom diplomatiskt och symboliskt stöd till oppositionen. Internationella observatörer från bland annat OSSE riktade stark kritik mot valfusket under presidentvalet 2004. Amerikanska och europeiska företrädare betonade offentligt vikten av rättvisa val i Ukraina (U.S. Department of State 2005, s. 108–110). Denna kritik stärkte oppositionens legitimitet och bidrog till att protesterna kunde framställas som en kamp för demokrati snarare än en intern maktkonflikt. Enligt Huntingtons teori om demokratins tredje våg är internationellt erkännande och

demokratisering i närområdet viktigt för demokratiseringsprocesser internt eftersom det skapar press på auktoritära regimer och förebilder (Huntington 1993, s. 101–105).

USA och EU uttryckte tidigt stöd för nya val och betonade vikten av demokratiska principer (U.S. Department of State 2005). Detta ökade den internationella pressen på den ukrainska regimen och minskade dess möjligheter att slå ner protesterna med våld. Samtidigt användes detta internationella stöd av Janukovyjtj och den dåvarande regimen som argument för att revolutionen var ett västligt projekt. Ryska medier och politiker framställde protesterna som ett resultat av amerikansk inblandning snarare än folkligt missnöje (Mitchell 2012, s. 93.). Diskussionen kring amerikansk påverkan har även behandlats i både journalistiska och akademiska sammanhang där USA:s demokratifrämjande verksamhet i Ukraina analyseras som en del av en större geopolitisk strategi (Laruelle & Umland 2014 s. 26–27). Detta narrativ har fortsatt att spela en central roll i rysk utrikespolitisk retorik kring Ukraina.

6.6 Begränsningar i amerikansk påverkan

Trots det omfattande amerikanska stödet är det viktigt att analysera dess begränsningar. För det första var protesterna beroende av ett genuint folkligt deltagande. Hundratusentals människor deltog i demonstrationerna på Majdanstorget i Kyiv därför att de såg valet som ohederligt utfört och regimen som korrupt (Mitchell 2012, s. 3–4.). Utan detta breda missnöje hade externa resurser haft begränsad betydelse.

För det andra lyckades amerikanska organisationer inte skapa långsiktig politisk stabilitet efter revolutionen. Jusjtjenkos presidentskap präglades av interna konflikter, maktkamper och fortsatt korruption. Den västvänliga koalitionen splittrades snabbt, särskilt genom konflikterna mellan Jusjtjenko och Tymosjenko (Mitchell 2012, s. 118–122.). Detta visar en viktig begränsning i demokratiseringsprocesser enligt Huntingtons teori. Demokratiska genombrott innebär inte automatiskt stabil demokratisk konsolidering som detta citat av Huntington belyser: ”Snöbollar som rullar nerför en backe växer inte bara och ökar

farten - de smälter också i en ogynnsam miljö” (Huntington 1993, s. 105). Även om revolutionen kan leda till friare val och ökat politiskt deltagande kvarstår många strukturella problem inom staten (Huntington 1993, s. 208–210). Det här visade sig också vara fallet i relation till Ukrainas demokratiska utveckling efter revolutionen.

6.7 *Social Movement Theory* och revolutionens utveckling

Social Movement Theory bidrar med ett viktigt perspektiv eftersom teorin förklarar varför protesterna kunde bli så omfattande trots statligt motstånd. Tilly och Tarrow framhåller att sociala rörelser ofta växer när flera faktorer sammanfaller: politiska möjligheter, organisatoriska resurser och kollektiv identitet (Tilly & Tarrow 2016, s. 114–115 & 140–141). I Ukraina fanns samtliga dessa faktorer närvarande under hösten 2004. Valfusket skapade en tydlig politisk möjlighet genom att stora delar av befolkningen uppfattade regimen som icke legitim. Oppositionen hade samtidigt tillgång till organisatoriska resurser genom civilsamhället, ungdomsrörelser och internationellt stöd.

Kollektiv identitet skapades genom symboler som färgen orange, massmöten och gemensamma protester på Majdantorget i Kyiv (Laruelle & Umland, 2014 s. 112). Demonstrationerna utvecklades till en social och kulturell rörelse där deltagarna uppfattade sig som en del av en större kamp för Ukrainas framtid, någon skulle vinna och någon var tvungen att förlora i relation till det politiska konsekvenserna av valet (Mitchell 2012, s. 59–61). Amerikanska organisationers roll kan därför förstås som förstärkande snarare än avgörande. De bidrog med resurser till utbildning och internationella nätverk som ökade oppositionens kapacitet (Bunce & Wolchik 2006, s. 15). Däremot skapades själva mobiliseringen främst genom inhemska politiska och sociala förhållanden.

6.8 Amerikanska organisationers påverkan på den *Orangea revolutionen*

Hypotesen har testats mot flera *Straw in the Wind* och *Hoop-tester* i analysen. Exempelvis används ett *Hoop-test* för undersökningens hypotes är existensen av direkta organisatoriska och strategiska kopplingar mellan amerikanska demokratifrämjande organisationer och civilsamhällesaktörer.

Undersökningen visar tydligt att organisationer som USAID och NED finansierade demokratiprojekt, utbildningar och organisationella mobiliseringar i Ukraina före och under revolutionen. Utöver det deltog aktivister från rörelsen *Pora!* i internationella sammankomster och utbildningar med tidigare oppositionella rörelser som till exempel *Otpor* (Mitchell 2012, s. 84.). Det stärker hypotesen om amerikansk påverkan då det finns tydliga samband mellan amerikanska resurser samt externa nätverk och inhemsk organiseringskapacitet och val av strategi.

7 Resultat

Denna studies undersökning visar att USA:s engagemang i Ukraina under den *Orangea revolutionen* främst var av indirekt karaktär. Det vill säga att den fokuserade på långsiktigt demokratifrämjande snarare än direkt kontroll över protesterna och de allmänna rörelserna. Genom myndigheter som USAID och organisationer som NED kunde betydande resurser, av olika sort, kanaliseras till det ukrainska civilsamhället. Det amerikanska stödet uppgick, enligt källorna, till cirka 65 miljoner dollar redan under perioden före revolutionen.

Stödet, som främst, riktades till ungdomsrörelsen *Pora!* blir till det potentiellt mest framstående exempel på hur externa resurser förstärkte lokala aktörer. Undersökningen visar att aktivister inom ungdomsrörelsen deltog i seminarier och/eller utbildningar som huvudsakligen finansierades av västerländska organisationer. I dessa fick aktörer främst tillgång till strategiska manualer och träning i civil olydnad och icke-våldsamma protestformer. Ett fynd, som framstår som centralt, är att dessa strategier ofta byggde på en process av så kallad diffusion.

Undersökningen visar även att diffusionsteorins lins ser amerikanska organisationer som en katalysator för en process av diffusion. Det vill säga att specifika proteststrategier, symbolik och manualer för civil olydnad överfördes från tidigare protester i den postsovjetiska sfären. Även om dessa spreds transnationellt framhäver resultaten att strategierna var tvungna att anpassas till lokala förhållanden för att vara effektiva.

Dock visar undersökningen även att det amerikanska stödet hade tydliga begränsningar. Externa resurser må ha ökat oppositionens organisatoriska kapacitet men den kunde inte, på egen hand, skapa den folkliga protestviljan. Detta återspeglas även av *Social Movement Theory* som beskriver att den organisatoriska kapaciteten som en avgörande resursmobilisering. Drivkraften var istället djupt rotad i ett inhemskt missnöje där utbredd korruption, maktmissbruk och det omfattande valfusket var faktorerna som skapade de nödvändiga politiska möjligheterna för att en protesterörelse skulle kunna uppstå.

Vidare pekar resultaten även att det västerländska stödet inte kunde garantera långsiktig politisk stabilitet. Detta återspeglas av den interna maktkampen mellan Tymosjenko och Jusjtjenko. I sin tur illustrerar detta en central del av *Huntingtons* teori om den tredje vågen som säger att ett initialt demokratiskt genombrott inte automatiskt och direkt leder till en stabil demokratisk konsolidering. Strukturella problem i staten, som blev kvarvarande efter revolutionen, visar att externa aktörers påverkan på byggandet av långsiktiga institutioner avsevärt försvåras trots det kortsiktiga genombrottet. Sammanfattningsvis och för att besvara frågeställningen: "I vilken utsträckning påverkade amerikanska organisationer den lokala kampen för demokrati och inhemska aktörer i Ukrainas *Orangea Revolution* mellan 2004 och 2005?" kan USA:s roll i den *Orangea revolutionen* beskrivas som förstärkande snarare än avgörande. Amerikanska aktörer har å ena sidan tillhandahållit verktyg, kunskap och nätverk som krävdes för att kanalisera befolkningens missnöje till en offentlig arena. Dock, å andra sidan, var revolutionens kärna, dennes kollektiva identitet och omfattningen ett resultat av inhemska sociala samt politiska förhållanden.

8 Diskussion

Denna studie arbetar utifrån syftet att undersöka i vilken grad amerikanska och inhemska aktörer påverkade den *Orangea revolutionen* i Ukraina mellan 2004 och 2005 genom indirekt stöd. Dessutom syftar den till att undersöka hur samspelet mellan dessa aktörer påverkade revolutionens utveckling och demokratiseringsprocess. Resultaten visar, som tidigare nämnt, att amerikanska myndigheter spelade en betydande roll för revolutionens utveckling och demokratiseringsprocess. Samtidigt visar analysen tydligt att själva revolutionen inte kan reduceras till resultat baserat på extern påverkan. Faktorer som folkligt missnöje, korruption och den auktoritära utvecklingen, m.fl., utgjorde den grundläggande drivkraften bakom både protesterna och oppositionens mobilisering.

Studiens resultat ligger i linje med tidigare forskning som betonar samspelet mellan stöd av internationell karaktär och lokala förutsättningar. Exempelvis framhåller tidigare forskning att demokratiska revolutioner i postsovjetiska stater blev framgångsrika när internationellt stöd kombinerades med starka lokala nätverk samt gynnsamma politiska förutsättningar och möjligheter. Denna studie stärker detta perspektiv genom att visa hur amerikanska aktörer blev förstärkande istället för skapande drivkrafter. I sin tur bidrog dessa till oppositionens mobilisering genom organisatoriska resurser och kunskap. Dock byggdes de ukrainska protesterna ytterst på erfarenheter och nationella konflikter.

Diffusionsteorin får även stöd av studiens resultat. Undersökningen visar tydliga exempel på hur proteststrategier, symbolik och organisatoriska modeller spreds mellan diverse postsovjetiska proteströrelser. *Pora!* inspirerades exempelvis av tidigare rörelser i bland annat Georgien och Serbien genom användning av liknande former av fredlig mobilisering, ungdomsaktivism och kommunikation med symboler (färger i denna kontext). Amerikanska aktörer fungerade i stort som mellanhänder i denna process genom exempelvis utbildning och nätverksbyggande. Därför visar resultaten att den amerikanska påverkan främst handlar om indirekt

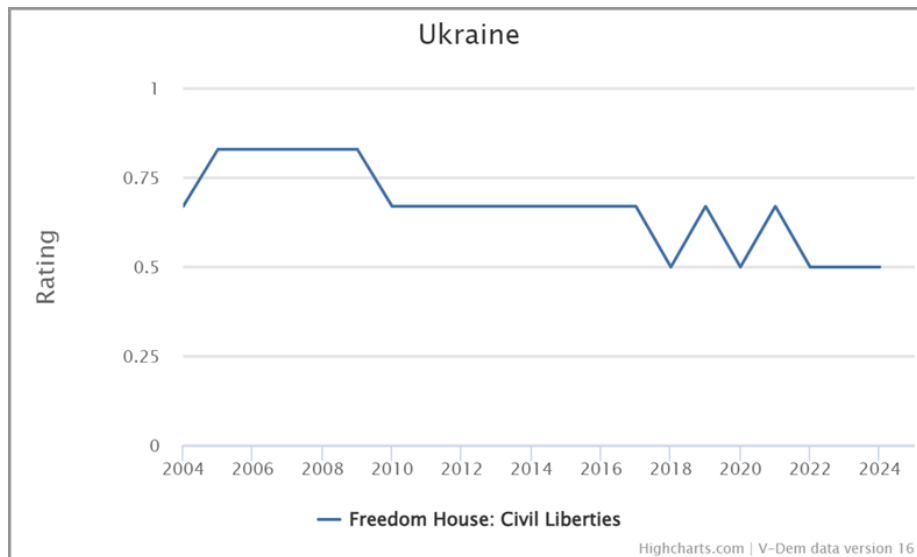
kontroll genom bidrag av resurser istället för direkt kontroll över revolutionens utveckling. Studien visar ytterligare att diffusionsteorin har sina begränsningar. Detta då den riskerar överskatta externa aktörers betydelse samt den nationella kontexten. Proteststrategier anpassades till ukrainska förhållanden baserat på internationella erfarenheter. Därför blev protesterna inte en kopia av tidigare revolutioner, speciellt färgrevolutioner, utan ett uttryck för landets specifika politiska situation. Därför bör diffusionsteorin kombineras med andra teorier om sociala rörelser och inhemska mobiliseringsprocesser.

Social Movement Theory visar sig vara särskilt användbar i denna studie. Detta då den analyserar hur oppositionen lyckades mobilisera stora delar av befolkningen. Rörelser som *Pora!* använde faktorer som symbolik (färger), nätverk och kollektiv identitet på ett effektivt sätt för att organisera protester. I detta fall stärkte externa resurser rörelsens organisatoriska kapacitet men dennes framgång byggde även på förmågan att förankra protesterna i bredare samhällsliga frustrationer. Resultatet stärker därmed denna teoris argument om att framgångsrika sociala rörelser kräver både politiska och ekonomiska möjligheter. Därmed blev den *Orangea revolutionen* möjlig genom en kombination av ett auktoritärt system i legitimitetskris och en opposition som hade kapacitet att organisera massmobilisering effektivt.

Vidare visar studien att teorin om demokratins tredje våg är relevant för att förstå revolutionen i ett bredare historiskt och internationellt sammanhang. Den kan förstås som en del av den bredare demokratiseringsvåg som blev ett faktum efter Sovjetunionens fall. Internationella normer, främst rörande grundläggande demokratiska byggstenar, fick ett starkt genomslag i postsovjetiska stater under denna period. Detta skedde exempelvis även i Georgien. USA:s stöd av olika former blir således ett ideologiskt projekt som en del av en bredare geopolitisk strategi/inflytande. Även denna teori har flertalet begränsningar vilket återspeglas i resultaten. Revolutionen må ha betytt ett demokratiskt genombrott. Dock skapade Jusjtjenkos valseger och omvalet inte demokratisk konsolidering utan det motsatta. Ukrainas politiska utveckling präglades inte av demokratisk konsolidering utan konflikter, korruption och institutionell instabilitet.

Ytterligare stärks ovanstående av demokratidata från databasen *Varieties of Democracy* (V-Dem). Indikatorn "Freedom House: Civil Liberties" visar hur stora medborgerliga friheter ett land har. Värdet 0 betyder inga medborgerliga friheter

och 1 fullständiga sådana. År 2004 hade Ukraina värdet cirka 0,6 och år 2005 cirka 0,8. Det senare värdet består fram till år 2010 då det sänks till cirka 0,6. Sedan förblir värdet detsamma för sedan att sänkas och höjas från cirka 0,6 till 0,5 fram till år 2024 då den sänks till 0,5. (V-Dem 2026).² Se tabell ”1.0” för mer information.

Tabell 1.0.: Tabellen visar utvecklingen av värdet för medborgerliga friheter i Ukraina enligt V-Dem mellan åren 2004 och 2024 med data från Freedom House (V-Dem 2026).

Denna grundläggande indikator för en demokrati visar den instabila utvecklingen åren efter revolutionen. Framstegen var minimala och präglades av återkommande politiska konflikter och institutionella svagheter. Därför blir den demokratiska utvecklingen en ojäm och konfliktfylld process där auktoritära tendenser samt påverkansförsök från Ryssland, av olika slag, återkom. I sin tur stärker detta faktum argument för att demokratifrämjande insatser kan bidra till demokratiska genombrott men inte garantera långsiktig demokratisk konsolidering,

Ytterligare forskning kan därför exempelvis jämföra den Orangea revolutionen med andra ”färgrevolutioner” för att identifiera likheter och skillnader i samspelet mellan externa samt interna aktörer. Behov för framtida forskning finns även i frågan kring hur ryska aktörer och strategier utvecklades som ett svar på västerländska demokratifrämjande försök samt projekt i den postsovjetiska sfären. Slutligen finns det även en möjlig forskningsinriktning i hur narrativet om utländsk

² Kontextuell information: Denna studie är skriven år 2026.

påverkan används i samtidens informationskrig och säkerhetspolitiska frågor kring Ukraina samt andra postsovjetiska länder.

9 Slutsatser

Undersökningen visar att amerikanska myndigheter och organisationer såsom USAID, NED och NDI bidrog med ekonomiskt stöd, utbildning och organisatoriska resurser till delar av det ukrainska civilsamhället före revolutionen. Detta stöd syftade officiellt till att främja demokratisering, fria medier och valövervakning i Ukraina. Genom finansiering av utbildningar, stöd till oberoende medier och träning av valövervakare stärktes oppositionens möjligheter att organisera sig och utmana regimen. Amerikanska aktörer skapade därmed förutsättningar som ökade oppositionens kapacitet att mobilisera stora delar av befolkningen när den politiska krisen fördjupades efter valet.

Särskilt tydligt blev detta genom ungdomsrörelsen *Pora!*. Rörelsen använde symbolik, fredliga protestmetoder och effektiva kommunikationsstrategier för att samla oppositionen kring en gemensam identitet. Undersökningen visar att delar av denna organisatoriska kunskap och flera proteststrategier hade kopplingar till västerländska utbildningsprogram och internationella nätverk. Här blir diffusionsteorin central för analysen. Strategier och erfarenheter från tidigare protestvågor i Serbien och Georgien spreds till Ukraina genom transnationella kontakter där västerländska organisationer ofta fungerade som mellanhänder. Amerikanska aktörer bidrog således till spridningen av kunskap om civil olydnad, icke våld och massmobilisering.

Samtidigt visar analysen tydligt att dessa externa resurser inte i sig kunde skapa revolutionen. Den folkliga mobiliseringen uppstod framför allt därför att stora delar av den ukrainska befolkningen uppfattade presidentvalet som icke legitimt och regimen som korrupt och auktoritär. Hundratusentals människor deltog i protesterna eftersom det redan fanns ett omfattande missnöje med den politiska utvecklingen i landet. *Social Movement Theory* blir därför viktig för att förstå varför protesterna kunde växa till en massrörelse. Teorin betonar att framgångsrika sociala rörelser kräver politiska möjligheter, organisatoriska resurser och kollektiv identitet. I Ukrainas fall sammanföll dessa faktorer under hösten år 2004. Valfusket

skapade en legitimitetskris för regimen samtidigt som oppositionen hade tillgång till nätverk, symboler och organisatorisk kapacitet som möjliggjorde effektiv mobilisering.

Det amerikanska stödet bör därför förstås som en förstärkande faktor snarare än den huvudsakliga orsaken till revolutionen. Utan de inhemska politiska och sociala konflikterna hade externa resurser haft begränsad effekt. Samtidigt hade oppositionens organisatoriska styrka sannolikt varit svagare utan det stöd som tillhandahölls av västerländska aktörer. Undersökningen visar därmed att den *Orangea revolutionen* inte kan reduceras vare sig till ett spontant folkligt uppror eller till ett västerländskt projekt. Istället var revolutionen resultatet av ett samspel mellan interna förutsättningar och internationellt stöd.

Analysen visar även att Huntingtons teori om demokratins tredje våg är relevant för att förstå revolutionens internationella sammanhang. Efter Sovjetunionens fall utvecklades ett internationellt klimat där demokrati framställdes som den legitima politiska modellen och där USA aktivt stödde demokratiseringsprocesser i postsovjjetiska stater. Den *Orangea revolutionen* kan därför ses som en del av den bredare demokratiseringsvåg som präglade Östeuropa under början av 2000-talet. Internationellt stöd från USA och EU bidrog dessutom till att stärka oppositionens legitimitet och ökade pressen på den ukrainska regimen att acceptera ett nytt presidentval.

Dock visar undersökningen också tydliga begränsningar i de externa aktörernas påverkan. Amerikanska organisationer kunde bidra till själva genombrottet för protesterna men inte garantera långsiktig demokratisk stabilitet. Efter revolutionen präglades Ukraina fortsatt av korruption, politiska konflikter och institutionell svaghet. Splittringen mellan Jusjtjenko och Tymosjenko försvagade snabbt den västvänliga koalitionen och bidrog till Janukovyts återkomst till makten. Detta visar att demokratisering inte är en linjär process där ett demokratiskt genombrott automatiskt leder till stabil demokratisk konsolidering. De strukturella problemen inom den ukrainska staten kvarstod även efter revolutionen, vilket senare bidrog till nya politiska kriser och ökade geopolitiska spänningar mellan Ryssland och väst.

Käll- och litteraturförteckning

Nedan presenteras käll- och litteraturförteckningen för källorna som används i studien.

Böcker:

Ekman, J. et al. (2023) *Demokratiseringsprocesser: Nya perspektiv och utmaningar*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, P., Giljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L. (2024) *Metodpraktikan: Konsten att studera människor, organisationer och samhälle*. Stockholm: Norstedts Juridik. 6:e upplaga.

Huntington, S. P. (1993) *The Third Wave: Democratization in the late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.

Laruelle, M. & Umland, A. (eds.) (2014) *Russian Nationalism, Foreign Policy and Identity Debates in Putin's Russia: New Ideological Patterns after the Orange Revolution*. 1st ed. Hannover: ibidem.

Mitchell, L. A. (2012) *The Color Revolutions*. 1st ed. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Nikolayenko, O. (2017) *Youth Movements and Elections in Eastern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Norris, J. (2021) *The Enduring Struggle: The History of the U.S. Agency for International Development and America's Uneasy Transformation of the World*. 1st ed. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

Schumpeter, J.A. (2018) *Capitalism, Socialism and Democracy*. Floyd: Wilder.

Tilly, C. & Tarrow, S. G. (2016) *Contentious Politics*. Second revised edition. New York: Oxford University Press.

Artiklar:

- Bunce, V. & Wolchik, S. L. (2006) Favorable Conditions and Electoral Revolutions. *Journal of Democracy*. 17 (4), 5–18.
- Fox News. (2004). *U.S. Spent \$65M To Aid Ukrainian Groups*.
<https://www.foxnews.com/story/u-s-spent-65m-to-aid-ukrainian-groups>.
(Hämtad: 2026-05-11).
- HuffPost. (2014). *U.S. Aid To Ukraine Flows Though Opaque Groups*.
https://www.huffpost.com/entry/us-foreign-aid-ukraine_n_4914682. (Hämtad: 2026-05-11).
- Joksic, M. and Spoerri, M. (2011). *From Resistance to Revolution and Back Again: What Egyptian Youth Can Learn From Otpor When Its Activists Leave Tahrir Square Images from left to right: Otpor; April 6 Movement; Kmara*.
- Traynor, I. (2004). *Ian Traynor: US campaign behind the turmoil in Kiev*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2004/nov/26/ukraine.usa>.
(Hämtad: 2026-05-11).
- Zielys, P. & Rudinskaitė, R. (2014) US Democracy Assistance Programs in Ukraine after the Orange Revolution. *Communist and Post-Communist studies*. 47 (1), 81–91.

Encyklopedier:

- Hajda, L.A., Makuch, A. History of Ukraine, Britannica. (2019). In: *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Ukraine>. (Hämtad: 2026-05-12).
- Nationalencyklopedin*, orangea revolutionen.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/orangea-revolutionen>.
(Hämtad: 2026-05-12).

Webbplatser och källmaterial:

- ForeignAssistance.gov (2026). Foreign Assistance Data. <https://foreignassistance.gov/>. (Hämtad: 2025-05-05).
- fund it. (u.å.). *National Endowment for Democracy (NED)*. <https://fundit.fr/fr/institutions/national-endowment-democracy-ned>. (Hämtad: 2026-05-16).
- Merriam-Webster (u.å.). *Definition of WESTERN*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/western>. (Hämtad: 2026-05-25).
- Ned.org. (u.å.). *About the National Endowment for Democracy – NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY*. <https://www.ned.org/about/>. (Hämtad: 2026-05-11).
- Office of Inspector General (2023). *About OIG*. HHS Office of Inspector General. <https://oig.hhs.gov/about-oig/>. (Hämtad: 2026-05-16).
- Princeton.edu. (2026). *Research Guides: U.S. Department of State Records: For Historians: Home*. <https://libguides.princeton.edu/history/StateDept>. (Hämtad: 2026-05-11).
- Reverso.net. (2026). *POST-SOVIET - Definition & Meaning - Reverso English Dictionary*. <https://dictionary.reverso.net/english-definition/post-Soviet>. (Hämtad: 2026-05-25).
- U.S. Department of State (2004). [U.S. Assistance to Ukraine - Fiscal Year 2004]. Bureau of European and Eurasian Affairs. <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/36503.htm>. (Hämtad: 2025-05-05).
- U.S. Department of State (2005). [U.S. Assistance to Ukraine -- Fiscal Year 2005]. Bureau of European and Eurasian Affairs. <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/50839.htm>. (Hämtad: 2025-05-05).
- U.S. Department of State (u.å.). *About the U.S. Department of State*. United States Department of State. <https://www.state.gov/about/>. (Hämtad: 2025-05-05).
- U.S. Department of State. (2017). *Ukraine (04/06)*. <https://2009-2017.state.gov/outofdate/bgn/ukraine/51201.htm>. (Hämtad: 2025-06-06).

Dataset:

U.S. Department of State (2005). *Supporting Human Rights and Democracy: The U.S. Record 2004–2005*. Washington, D.C.: U.S. Department of State. <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/shrd/2004/index.htm>, (Hämtad: 2026-05-11).

V-Dem Country-Year/Country-Date Dataset v16. Varieties of Democracy (V-Dem) Project. https://www.v-dem.net/data_analysis/CountryGraph/, (Hämtad: 2026-05-21).